

УДК 378.37.011

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ДЕФІНІЦІЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Л. А. Олексієнко

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

вул. Першотравнева, 20, м. Кременчук, 39600, Україна.

E-mail: oleksienko@mail.ru

Розглянуто і уточнено тлумачення основних дефініцій, які характеризують особливості професійної підготовки майбутніх перекладачів: «професійна діяльність перекладача», «професійна компетентність перекладача». Висвітлено погляди вітчизняних і закордонних вчених щодо трактування понять «переклад», «професійна готовність перекладача», «професійна підготовка перекладача».

Ключові слова: професійна діяльність перекладача, професійна компетентність перекладача, професійна готовність перекладача, професійна підготовка перекладача.

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНЫХ ДЕФИНИЦИЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ПЕРЕВОДЧИКОВ

Л. А. Олексієнко

Кременчугский університет имени Михаила Остроградского

ул. Первомайская, 20, г. Кременчуг, 39600, Украина.

E-mail: oleksienko@mail.ru

Рассмотрены и уточнены определения основных дефиниций, которые характеризуют особенности профессиональной деятельности будущих переводчиков: «профессиональная деятельность переводчика», «профессиональная компетентность переводчика». Освещены взгляды отечественных и зарубежных ученых относительно трактовки понятий «перевод», «профессиональная готовность переводчика», «профессиональная подготовка переводчика».

Ключевые слова: профессиональная деятельность переводчика, профессиональная компетентность переводчика, профессиональная готовность переводчика, профессиональная подготовка переводчика.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОБОТИ. Сьогодення в Україні характеризується тим, що у державі стрімко розвиваються міжнародні ділові і політичні контакти, створюються численні міжнародні організації, асоціації, спільні підприємства, фірми, банки тощо. У цих умовах особливе значення набуває професійна підготовка кваліфікованого спеціаліста, а саме перекладача, який би відповідав рівню світових стандартів і був готовий до постійного професійного зростання. Значно підвищуються вимоги до якості перекладу, виникає необхідність удосконалення системи підготовки перекладачів. Змінюється функція перекладача-професіонала як спеціаліста міжкультурної комунікації, який стає

центральною фігурою міжнародного спілкування, виникає необхідність формування професійної компетентності перекладача. Актуальність цих задач зумовлена досі існуючими протиріччями між потребою у висококваліфікованих перекладачах у галузі міжкультурних контактів і недостатньою професійною підготовкою майбутніх випускників-перекладачів. Тому актуальним є дослідження шляхів підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх перекладачів. Такому дослідженню повинна передувати конкретизація основних понять, на яких воно буде ґрунтуватись.

Метою роботи є тлумачення окремих дефініцій професійної підготовки майбутніх перекладачів.

МАТЕРІАЛ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ. Усвідомлення наявності проблем у процесі професійної підготовки майбутніх перекладачів, головних протиріч та їх причин, викликає потребу в осмисленні та узагальненні накопиченого досвіду у цьому контексті. З цією метою важливо уточнити тлумачення основних дефініцій, які характеризують особливості професійної підготовки майбутніх перекладачів. У дослідженні ми проаналізували наступні поняття: «професійна діяльність перекладача», «переклад», «професійна готовність перекладача», «професійна компетентність перекладача», «професійна підготовка перекладача».

У сучасній науковій літературі професійну діяльність частіше за все розглядають як вид трудової діяльності або як такий вид праці, що виникає внаслідок професійного диференціювання людської праці.

Професійна діяльність займає особливе місце серед усіх видів соціальної діяльності людини, адже вона є основною формою активності суб'єкта і саме їй присвячена значна частина життя людини.

Професійна діяльність перекладача виявляється у здійсненні двомовної опосередкованої комунікації, яка реалізується в уміннях переключатися з однієї мови на іншу; здатністю утримувати в пам'яті різного обсягу мовленнєві продукти; швидкістю формування і формулювання висловлювання; толерантним ставленням до співрозмовників з різним соціальним статусом і рівнем володіння мовою [1].

Ми поділяємо погляди І. Анікеєвої, яка називає перекладацьку діяльність креативним процесом, оскільки задача перекладача полягає не в засвоєнні певних норм, правил і рецептів, а в оволодінні принципами, методами і прийомами перекладу і вмінні їх застосовувати по-різному у конкретних ситуаціях. Перекладач вирішує типові (які дозволяють застосовувати відомий прийом або спосіб рішення) і індивідуальні (які потребують нового рішення на основі загальних принципів перекладацької стратегії і врахування особливостей контексту і ситуації) задачі, а пошук рішення зумовлений модифікацією або відмовою від типового на користь унікального [2].

Таким чином професійна діяльність перекладача є складним комплексом професійних знань, умінь, навичок, здібностей, а також професійно важливих особистісних якостей.

Перекладацька діяльність має два різних за формою діяльності види

роботи – усний і письмовий переклад. Взагалі поняття «переклад» не має однозначної інтерпретації. Порівнявши визначення перекладу у різні епохи, можна побачити, як із зміною домінуючих наукових течій змінювалися підходи до визначення поняття «переклад». Відомий спеціаліст в галузі теорії і методики перекладу Л. Латишев характеризує переклад як центральну ланку двомовної опосередкованої комунікації [3]. А. Федоров розглядає переклад, насамперед, як мовний витвір у його співвідношенні з оригіналом" [4].

У нашому дослідженні ми спираємося на визначення В. Виноградова, який вважав, що переклад – це викликаний суспільною необхідністю процес і результат передачі інформації (змісту), вираженої в письмовому або усному тексті на одній мові, за допомогою еквівалентного (адекватного) тексту на іншій мові [5].

Письмовий переклад – це вид перекладу, при якому оригінал і переклад виступають у процесі перекладу у вигляді фіксованих текстів, до яких перекладач може звертатися багаторазово, поглиблюючи своє розуміння оригіналу і коректуючи вибрані варіанти перекладу. Це дозволяє досягти більшої точності відтворення оригіналу, даючи можливість перекладачеві використовувати різноманітні словники і довідники, звертатися за допомогою до спеціалістів, редагувати переклад [6]. Під час виконання письмового перекладу у перекладача є достатньо часу для обдумування фраз і підбору найбільш точних еквівалентів, можна користуватися довідниками і словниками і консультиватися з більш досвідченими профільними спеціалістами і колегами. Перекладач повинен вміти аналізувати вхідний текст на передперекладацькому етапі і редагувати свій переклад.

Усний переклад, на відміну від письмового, має ряд суттєвих відмінностей. У багатьох мовах ці види перекладу навіть позначаються по-різному: *translation* и *interpretation* в англійській, *Übersetzung* и *Dolmetschung* у німецькій, *traduzione* и *interpretazione* в італійській. Усний переклад відбувається у реальному часі і часу для обдумування фраз, їх побудови і виправлення у перекладача немає. Для виконання усного перекладу перекладачеві потрібно знати найбільш частотні перекладацькі відповідності і вміти автоматично їх застосовувати. Саме тому усний переклад потребує найбільш високої кваліфікації і підготовки перекладача.

Таким чином усний та письмовий переклад – це дві форми перекладацької діяльності, які мають однакову мету і спільний принцип дії, але існує велика різниця у професійних вміннях і навичках, якими володіє перекладач і які він застосовує під час виконання того чи іншого виду перекладу.

Перекладацька діяльність перекладача нерозривно пов'язана з професійною готовністю. М. Репіна трактує професійну готовність студентів-перекладачів як інтегративну якість особистості, яка характеризується високим рівнем лінгвістичних і соціокультурних знань, здатністю до саморегуляції і самоконтролю, вмінням взаємодіяти з іншомовними партнерами [7]. О. Шупта розглядає готовність до професійної творчої діяльності перекладача як

спрямованість особистості на творче виконання професійних завдань на основі набутих знань, умінь і навичок, сформованих особистісних і професійних якостей та установки суб'єкта діяльності на успіх і самовираження[8].

Ми вважаємо найбільш повно розкриває сутність готовності майбутніх перекладачів до професійної діяльності запропонована О. Александровою модель готовності перекладачів, яка включає в себе чотири взаємопов'язаних компоненти:

– мотиваційно-ціннісний (усвідомлення специфіки і значимості професії, прагнення оволодіти професією, спрямованість на самовдосконалення і саморозвиток);

– професійно-особистісний (професійна пам'ять, зосередженість, вміння переключатися і т.п.);

– процесуальний (професійно значущі компетенції);

– когнітивний (професійний лінгвокультурний тезаурус перекладача) [9].

Виходячи із вищезазначеного, ми розглядаємо готовність до професійної діяльності перекладача як особливий стан особистості, спрямований виконувати вибрану професійну діяльність у відповідності до вимог, які до неї висуваються.

Виконання професійної перекладацької діяльності є неможливим без необхідного рівня професійної підготовки.

Професійна підготовка перекладачів, за визначенням О. Сергєєвої, це «процес оволодіння теоретичними знаннями та професійно-методичними вміннями й навичками на когнітивному, діяльнісному та особистісному рівнях, що є необхідним для виконання професійних завдань з урахуванням специфіки мовного потенціалу, культурних і національних особливостей країн, мови яких вивчаються, типових особистісних характеристик комунікантів, вимог щодо адекватності та чіткості перекладу як професійного продукту» [10].

Вищезазначена підготовка здійснюється на основі освітньо-професійної програми і передбачає теоретичну і практичну підготовку.

Теоретична підготовка визначається навчальним планом спеціальності, який містить перелік основних навчальних дисциплін. Зміст навчальної дисципліни залежить від особливостей предмету, що вивчається, і кінцевої мети навчання. Підготовка майбутніх перекладачів у ВНЗ, як правило, відбувається на основі курсу теорії і практики перекладу, метою якого є здобуття теоретичних знань з перекладу, а також розвиток вмінь і навичок застосовувати набуті знання у професійній діяльності.

Обов'язковою формою організації навчального процесу майбутніх перекладачів є практична підготовка, метою якої є набуття студентами практичних вмінь і навичок шляхом їх залучення до процесу професійної діяльності.

Умовою підвищення якості підготовки перекладачів є поєднання теоретичних знань з вмінням вирішувати практичні завдання, що відбувається під час проходження виробничої перекладацької практики.

Важливим результатом процесу підготовки перекладача у системі

професійної освіти є не тільки сформована система знань, умінь і навичок, але й професійно орієнтована особистість, здатна до самореалізації.

Специфічною особливістю підготовки майбутніх перекладачів є оволодіння ними культурними кодами інших народів, що має велике значення для процесу міжкультурної комунікації.

Отже, процес професійної підготовки майбутніх перекладачів полягає у формуванні теоретичних знань, практичних професійних умінь і навичок, які дають можливість працювати за фахом. Теоретична і практична підготовка майбутніх перекладачів є невід'ємною складовою навчального процесу у вищих начальних закладах і є необхідним елементом їх професійного становлення.

Обов'язковим компонентом змісту підготовки перекладача є формування професійної компетентності. Від рівня розвитку професійної перекладацької компетентності у значній мірі залежить успіх професійної діяльності перекладача. Низка дослідників акцентували свою увагу на особливостях професійної компетентності перекладача (В.Комісаров, Н.Гавриленко, А. Шіба, Р. Мін'яр-Белоручев та ін.).

Так, В.Комісаров охарактеризував професійну компетентність перекладача як суму знань, умінь, навичок і особистісних характеристик, які потрібні перекладачу для успішного здійснення своїх професійних функцій [11].

Н.Гавриленко, відома авторка інтегративного навчання перекладу, у своїх дослідженнях зазначає, що перекладацька компетентність – явище не однорідне і інтегрує у собі ряд компетенцій, які співвідносяться із чотирма основними сторонами діяльності перекладача у сфері професійної комунікації (міжкультурним спілкуванням у певній професійній сфері, власне професійною діяльністю перекладача, професійним перекладацьким середовищем і особистістю професіонала) [12].

А. Шіба у своєму дисертаційному дослідженні, присвяченому проблемі формування професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами інтерактивних технологій, визначає професійну компетентність перекладача як широке, багатопланове, інтегральне поняття, яке означає міру оволодіння професією перекладача, виявляється в адекватності розв'язання фахових завдань і містить професійно-пізнавальний, особистісно-мотиваційний та соціально-комунікативний компоненти [13].

Р. Мін'яр-Белоручев вважає, що компетентність перекладача визначається знанням двох мов і вільним володінням ними, вона не обмежується мовною і мовленнєвою компетенціями і включає в себе знання перекладачем культури народу, мови якого він вивчає [14].

Професійна компетентність перекладача є важливою складовою його професіоналізму і є основою для подальшого формування його особистості як професіонала. Беручи до уваги трактування зазначених науковців під професійною компетентністю майбутнього перекладача ми будемо розуміти його володіння відповідним комплексом знань, вмінь і навичок, які дають

можливість приймати ефективні рішення при здійсненні професійної діяльності.

ВИСНОВКИ. Таким чином, ми розглянули термінологічну базу особливостей професійної підготовки майбутніх перекладачів, а саме уточнили сутність дефініцій «професійна діяльність перекладача», «професійна готовність перекладача», «професійна компетентність перекладача», «професійна підготовка перекладача», що дає можливість проводити подальші розробки для пошуку й застосування нових шляхів підвищення ефективності професійної підготовки перекладачів. Аналіз теоретичного змісту зазначених дефініцій є теоретичним підґрунтям для розширення і систематизації професійних навичок майбутнього перекладача. Матеріал, викладений у статті, не вичерпує всіх теоретичних аспектів особливостей професійної підготовки майбутніх перекладачів та вимагає подальшого наукового дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Підручна З. Ф. Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / З. Ф. Підручна. – Тернопіль, 2008. – 21 с.
2. Аникеева И. Г. Формирование готовности студентов факультета иностранных языков к переводческой деятельности: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.08 / И. Г. Аникеева. – Самара, 2006. – 22 с.
3. Латышев Л. К. Технология перевода. – / Л.К. Латышев. – М.: НВИ – Тезаурус, 2000. – 280 с.
4. Федоров А. В. Основы общей теории перевода / А. В. Федоров. – М.: Издательский дом "ФИЛОЛОГИЯ ТРИ", 1983. – 330 с.
5. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). – М.: Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. – 224 с.
6. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) / В. Н. Комиссаров. – М.: Высш. школа, 1990. – 253 с.
7. Репина М. В. Готовность к преодолению барьеров иноязычного общения студентов-переводчиков: компоненты и этапы формирования // Известия ВГПУ. – 2010. – №1. – С. 132–135.
8. Шупта О. В. Формування готовності до професійної творчої діяльності майбутніх перекладачів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / Шупта О. В. – Хмельницький, 2005. – 20 с.
9. Александрова Е. В. Формирование готовности будущих переводчиков к профессиональной деятельности на начальном этапе изучения иностранного языка: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.08 / Е. В. Александрова. – Нижний Новгород, 2009. – 24 с.
10. Сергеева О. В. Професійна підготовка перекладачів в університетах Великої Британії: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / О. В. Сергеева. – Х., 2012. – 344 с.
11. Комиссаров В. Н. Теоретические основы методики обучения переводу

/ В. Н. Комиссаров. – М.: МГЛУ, 1997. – 56 с.

12. Гавриленко Н. Н. Интегративная модель обучения переводу. Школа дидактики перевода / Н. Н. Гавриленко [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.engectver.ru/Konferenciya/4s/gavrilenko.php>

13. Шиба А. В. Формування професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами інтерактивних технологій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / А. В. Шиба; ТНПУ ім.В. Гнатюка. – Тернопіль, 2013. – 19 с.

14. Миньяр-Белоручев Р. К. Как стать переводчиком? / Ответственный редактор М. Я. Блох. – М.: Готика, 1999. – 176 с.

MAIN TERMS CHARACTERISTICS OF TRANSLATOR- AND INTERPRETER-STUDENTS' PROFESSIONAL EDUCATION

L. A. Oleksiienko

Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University

vul. Pershotravneva, 20, Kremenchuk, 39600, Ukraine.

E-mail: oleksienko@mail.ru

The article discusses the definitions of the terms “translators’ and interpreters’ professional activities”, “translators’ and interpreters’ professional competence”. The author emphasizes the main task of professional education that lies in training of competent, competitive professionals having high level of special knowledge and skills. Translators and interpreters’ professional activity is expressed through bilingual indirect communication and involves bilingualism and biculturalism. The article highlights national and foreign scientists’ ideas as to the definitions of the terms “translators’ and interpreters’ professionalability”, “translators’ and interpreters’ professionaltraining”. Theoretical and practical training in study is an integral part of education process and necessary component of professional realization for translator- and interpreter-students. Professional competence formation for translator- and interpreter-students makes the principal part in their education. This professional competence formation is determined as corresponding complex of knowledge and skills that students gained and that enables effective decision-making in professional activities.

Key words: translators’ and interpreters’ professional activities, translators’ and interpreters’ professional competence, translators’ and interpreters’ professional ability, translators’ and interpreters’ professional training.

REFERENCES

1. Pidruchna, Z. F. (2008), “Professional Communicative Competence Formation of Translator- and Interpreter-Students In Training Process”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Pedagogy), 13.00.04, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine.

2. Anikeieva, I. G. (2006), “Readiness Formation to Translation and Interpreting Activity of Students of the Department of Foreign Languages”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Pedagogy), 13.00.08, Samara State Pedagogical University,

Samara, Russia.

3. Latyshev, L. K. (2000), *Tekhnologiiaperevoda* [Translation Technology], NVI – Tezaurus, Moscow, Russia.

4. Fedorov A. E. (1989), *Osnovyobshcheiteoriiperevoda* [Fundamentals oftheCommonTheoryofTranslation], Izdatel'skiidom "FILOLOGIIA TRI", Moscow, Russia.

5. Vinogradov, V. S., (2001), *Vvedeniie v perevodovedeniie (obshchiieileksicheskiievoprosy)* [Introduction to Translation Studies (General and Lexical Issues)], Publishing of General Secondary Education Institution REO, Moscow, Russia.

6. Komissarov, V. H. (1990), *Teoriiperevoda (lingvisticheskiieaspekty)* [Theory of Translation (Linguistic Aspects)], Vysshaiashkola, Moscow, Russia.

7. Repina, M. V. (2010), “Readiness to Barrier Breaking in Foreign Language Communication of Translation- and Interpreting- Students: Component Parts and Formation Stages”, *Izvestiya VSPU*, no. 1, P. 132-135.

8. Shupta, O. V. (2005), Formation of Readinessfor Professional Creative Work of Future Translators. – Manuscript, Thesis abstract for Cand. Sc. (Pedagogy), 13.00.04, The National Academy of the State Borderguard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytsky, Khmelnytsky, Ukraine.

9. Aleksandrova E. V. Formirovanie gotovnosti buduschih perevodchikov k professionalnoy deyatel'nosti na nachal'nom etape izucheniya inostrannogo yazyka: avtoref. dis. na soiskanie nauch. stepeni kand. ped. nauk: spets. 13.00.08 / E. V. Aleksandrova. – Nizhniy Novgorod, 2009. – 24 s.

10. Sierheieva, O. V. (2012), Professional Training of Translation'and Interpreting-Students in Great Britain Universities, Thesis abstract fo rCand. Sc. (Pedagogy), 13.00.04, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, Ukraine.

11. Komissarov, V. H. (1997), *Teoreticheskiye osnovy metodiki obucheniya perevodu* [Translation and Interpreting Training Methods Theoretical Basis], MSLU, Moscow, Russia.

12. Gavrilenko, N. N. (2011), Translation and Interpreting Training Integration Model. Translation and Interpreting Didactic School, available at: <http://www.engectver.ru/Konferenciya/4s/gavrilenko.php> (accessed April 22, 2015).

13. Shyba, A. V. (2013), “Professional Competence Formationof Translation- and Interpreting-Students by Virtue of Interactive Technologies” Thesis abstract for Cand. Sc. (Pedagogy), 13.00.04, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine.

14. Miniar-Beloruhev, R. K., (1999), *Kak stat perevodchikom* [How to Become a Translator and an Interpreter], Gotika, Moscow, Russia.

Стаття надійшла 15.11.2014.